

Filia UMCS w Rzeszowie
Zakład Historii i Teorii Państwa i Prawa

Andrzej NOWAKOWSKI

Geneza i rozwój instytucji sędziów pokoju w Anglii

Генезис и развитие института мирового судьи в Англии

The Origin and Development of the Institution of the Justices
of the Peace in England

Dla historyka państwa i prawa, badającego angielskie instytucje prawne oraz odrębności prawnoustrojowe, zjawiskiem niezmiernie frapującym pozostaje po dziś dzień instytucja sędziów pokoju oraz jej funkcjonowanie na przestrzeni stuleci.

W Polsce ta problematyka jest dotąd znana tylko częściowo — i to głównie dzięki dostępnym opracowaniom takich autorów, znawców przedmiotu, jak: F. W. Maitland¹, A. A. Holdsworth² czy C. K. Allen³. Należy również uwzględnić obszerną syntezę D. L. Keira.⁴ Jak dotąd — duża oryginalność i odrębność rozwoju prawa angielskiego nie sprzyjała jego popularyzacji w krajowym piśmiennictwie. Zadaniem niniejszego szkicu jest przynajmniej fragmentaryczne wypełnienie istniejącej luki.

1

Wśród znawców historii ogólnej oraz gospodarczej Anglii — i to zarówno marksistów⁵, jak i przedstawicieli innych orientacji⁶ — przewa-

¹ F. W. Maitland: *The Constitutional History of England*, Cambridge 1955; *id.*: *English Law and the Renaissance*, Cambridge 1957.

² A. A. Holdsworth: *A History of English Law*, London 1973.

³ C. K. Allen: *Law in the Making*, Oxford 1939; *id.*: *The Queen's Peace*, London 1953.

⁴ D. L. Keir: *The Constitutional History of Modern Britain 1485—1937*, London 1943.

⁵ Por. np. E. Kosmiński: *W sprawie ukształtowania się narodu angielskiego*, „Zeszyty Historyczne Nowych Dróg” 1951, nr 4, czy A. L. Morton: *Dzieje ludu angielskiego*, Warszawa 1948 oraz H. Zins: *Historia Anglii*, Ossolineum, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1971.

⁶ Por. np. A. Maurois: *Dzieje Anglii*, Warszawa 1957 czy G. M. Trevel-

żył pogląd, że okres XIII i XIV stulecia w Anglii był okresem upadku feudalnych struktur społeczno-gospodarczych, co znalazło odbicie w przekształceniach nadbudowy polityczno-prawnej państwa.

W zakresie sprawowania wymiaru sprawiedliwości nastąpił rozkład sądownictwa manorialnego (*courts of manour*), a także upadek znaczenia tradycyjnych sądów lokalnych — setni (*courts of hundred*) oraz hrabstwa (*courts of shire*), które wywodziły się z okresu anglosaskiego przed najazdem Wilhelma Zdobywcy (r. 1066).

W okresie zachodzących procesów, zmierzających do centralizacji władzy, dynastia Plantagenetów zmierzała do uwolnienia sądownictwa spod wpływów miejscowych możnowładców. Dlatego już w r. 1327 statut Edwarda III stwierdził, że w każdym hrabstwie winni być ustanowieni „dobrzy i uczciwi mężczyźni” (*the good and honest men*) do utrzymania miru królewskiego.⁷ Podobne postanowienie znalazło się w statucie z r. 1330.⁸ Ludzi tych wówczas określano jako strażników pokoju (*the keepers of the peace*).

Od r. 1344 strażnicy ci — pierwowzór sędziów pokoju — pełnili już funkcje sądownicze.⁹ W r. 1360 kolejny statut Edwarda III stwierdzał, że w każdym hrabstwie winno być ustanowionych 3—4 ludzi do sprawowania nie tylko sądownictwa, lecz również bieżącej administracji.¹⁰

W toku dalszej ewolucji — zarówno funkcji, jak i znaczenia królewskich strażników — począwszy od r. 1388 pojawiła się nazwa sędziów pokoju, która miała przetrwać po dzień dzisiejszy (*the justices of the peace* — J. P.).¹¹ W tym też okresie sędziowie ci objęli swą kontrolę także powstające wówczas stosunki, oparte na pracy najemnej.¹²

2

Jednakże utrwalenie tej typowo angielskiej instytucji prawnej przypadało na okres Tudorów, zwłaszcza zaś na okres panowania Elżbiety I (1558—1603). Łączyło się to z formowaniem nowożytnej monarchii absolutnej, eliminacją partykularyzmów regionalnych (Walia), a także z wprowadzeniem anglikanizmu jako religii państwowej.

ya n: *English Social History*, London—New York—Toronto 1927 oraz *id.*: *Historia Anglii*, Warszawa 1963.

⁷ Edw. III st. 2 c. 16.

⁸ Edw. III c. 2.

⁹ Por. np. Maitland: *The Constitutional...*, *passim*.

¹⁰ 34 Edw. III c.1. Statut ten zarazem uchylił wszystkie poprzednie statuty w tej materii.

¹¹ Maitland: *The Constitutional...*, s. 206.

¹² 12 Rich. II c. 10, za Maitlandem: *op. cit.*, s. 209.

Zasadnicze umocnienie pozycji i wpływów sędziów pokoju przyniósł statut Henryka VII z r. 1489 wraz z poprzedzającą go proklamacją królewską.¹³ Wzrosła też liczebność sędziów pokoju w hrabstwie, nawet do 80.¹⁴ Każdy z sędziów pokoju obowiązany był do dochowania wierności elżbietańskiemu Kościołowi państwowemu (*The Oath of Supremacy*).

Na r. 1590 przypadło ostateczne umocnienie pozycji sędziów pokoju w państwie, co przetrwało aż po wiek XIX.¹⁵ Wówczas to pojawiło się obiegowe pojęcie charakteryzujące sędziów pokoju jako „służącą Tudorów do wszystkich prac” (*the Tudors maid of all works*).

Działalność sędziów pokoju za Tudorów uzyskała dodatkowe wsparcie ideologiczne w słynnym dziele Lambarda, zatytułowanym *Eirenarcha*, którego wydanie I ukazało się w r. 1581. Było to w praktyce kompendium wiedzy prawniczej dla sędziów pokoju, a ponadto zawierało wskazówki co do umocnienia pozycji Korony w terenie. Podobne wskazania zawierało też dzieło jurysty Cromptona z r. 1593, wydane jednak w języku francuskim.¹⁶

3

Analizując funkcje sędziów pokoju, należy przytoczyć stwierdzenie wspomnianego już prawnika Lambarda, który pisał: „Ich aktywność może być zgrupowana w trzech kierunkach: policja, sprawiedliwość i administracja.”¹⁷

Jako najważniejszą należy wskazać funkcję policyjno-dochodzeniową. Ponieważ w Anglii zawodowa policja pojawiła się dopiero w wyniku reformy Roberta Peela w r. 1830, toteż sędziowie pokoju mieli przybranych do pomocy „pachółków”, rekrutujących się spośród miejscowej ludności, czyli konstabli parafialnych, która to instytucja datuje się od r. 1252.¹⁸ Z kolei w każdej setni działali główni konstable (*high constables*), którym podlegali pomniejsi konstable (*petty constables*) pod ścisłym nadzorem sędziów pokoju.¹⁹ W ten sposób w Anglii również organizacja policyjna działała przy współdziałaniu miejscowej ludności. Poprzez nałożenie

¹³ 4 H. VII c. 12.

¹⁴ A. Nowakowski: *Ustawodawstwo społeczne Anglii w epoce Tudorów i pierwszych Stuartów 1485—1640*, Rozprawa doktorska, maszynopis, UJ, Kraków 1979, s. 45.

¹⁵ *Ibid.*, s. 46.

¹⁶ Crompton: *L'office et autorité de Justice de Peace*, 1593.

¹⁷ Lambard: *Eirenarcha*, 1581, s. 39.

¹⁸ Nowakowski: *op. cit.*, s. 177.

¹⁹ Por. D. L. Keir: *The Constitutional History of Modern Britain 1485—1937*, London 1943.

obowiązków policyjnych na miejscową ludność ukształtował się w *common law* generalny obowiązek poddanych Korony, aby współuczestniczyli w utrzymaniu porządku na obszarze danej jednostki terytorialnej.²⁰

Wykonując funkcję wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, sędziowie pokoju mogli praktycznie orzekać we wszystkich sprawach z wyłączeniem jedynie zdrady głównej (*high treason*).²¹ Ponieważ za cięższe przestępstwa (*felonies*) groziła sprawcy kara śmierci przez powieszenie wraz z konfiskatą majątku, toteż Anglia XVI—XVIII wieku zyskała sobie miano „kraju szubienic”.²²

Sporo sprawców drobniejszych przestępstw (*misdemeanours*) było sądzonych przez sędziów pokoju w tzw. procesie sumarycznym, czyli bez udziału czynnika społecznego, jakim była ława przysięgłych.²³

Natomiast w postępowaniu przygotowawczym wobec sprawców przestępstw schwytych przez konstabli na gorącym uczynku sędziowie pokoju mogli stosować areszt tymczasowy.²⁴

W praktyce sędziowie pokoju w Anglii kumulowali wówczas funkcję policyjno-śledczą wraz z funkcją wymiaru sprawiedliwości. Nie wypracowano jeszcze modelu ustrojowego sędziego pokoju, ograniczonego w swych kompetencjach do orzekania w drobnych sprawach cywilnych i karnych. Sędziowie pokoju wspólnie z szeryfami wykonywali też funkcje o charakterze penitencjarnym w ramach tzw. przeglądu więzień (*gaol delivery*). Badali warunki pobytu więźniów, zwalniając tych spośród nich, którzy odbyli karę w całości, udzielając też zwolnień przedterminowych.

Ważną i wciąż rosnącą domeną sędziów pokoju od XVI do końca XVIII wieku było administrowanie bieżącymi sprawami lokalnej społeczności, tj. hrabstwa i poszczególnych parafii. Jak zauważył wybitny znawca przedmiotu, D. L. Keir — aż do XVI wieku nie odróżniano w Anglii administrowania od sprawowania wymiaru sprawiedliwości.²⁵

Sprawowanie przez sędziów pokoju lokalnej administracji w hrabstwie stało się widoczne w okresie panowania Elżbiety I. Rozstrzyganie spraw, wynikających ze *Statutu o terminatorach* (r. 1563), zakładanie domów naprawy (*the houses of correction* — r. 1576) czy nadzorowanie prawa ubogich (*the Poor Law*), ustanowionego w wielu statutach — oto główne dziedziny aktywności sędziów pokoju. Po r. 1570, kiedy to papież Pius V ekskomunikował Elżbietę I i zwolnił jej poddanych-katolików od obo-

²⁰ Maitland: *op. cit.*, s. 503.

²¹ Nowakowski: *op. cit.*, s. 176.

²² A. Nowakowski: *Włóczęgostwo w renesansowej Anglii*, „Krakowskie Studia Prawnicze” 1981, XIV, s. 74 i n.

²³ Por. H. G. Hunbury: *English Courts of Law*, Oxford—New York—Toronto 1967.

²⁴ Por. Keir: *op. cit.*, *passim*.

²⁵ *Ibid.*, s. 128.

wiązku wierności wobec monarchy, sędziowie pokoju ze szczególną energią zwalczali wszelkie odstępstwa od oficjalnej religii anglikańskiej. Natomiast w XVII wieku sędziowie ci przystąpili do ścigania sprawców przestępstw wymierzonych przeciwko obyczajowości publicznej (noszenie niestosownych ubiorów, kuglarstwo itp.). Stało się oczywiste, że w ujęciu historycznym w żadnym z państw sędziowie pokoju nie mieli tak rozległych kompetencji, jak w Anglii. Z pewnością takie ukształtowanie obowiązków sędziów pokoju wpłynęło na odmienne niż w państwach kontynentalnych wyodrębnienie się lokalnego aparatu władzy bez dominacji elementu biurokratycznego.

Tak więc, uwzględniając wielorakie funkcje pełnione przez sędziów pokoju, możemy stwierdzić, iż byli oni nie tylko organem wymiaru sprawiedliwości, ale przede wszystkim stanowili formę lokalnego samorządu ziemiaństwa (*gentry*), lojalnie nastawionego wobec Korony.

Wyszczególniając funkcje sędziów pokoju, nie sposób pominąć klasowego aspektu zagadnienia. Wywodzili się oni spośród klasy dominującej w Parlamencie. Ponadto kandydata na sędziego pokoju obowiązywał rosnący cenzus majątkowy. Począwszy od r. 1439, jego dochód roczny nie mógł wynosić mniej niż 20 funtów²⁶, a od r. 1732 — 100 funtów²⁷. Od XVII wieku nawet pomocnicy sędziów pokoju, konstable, winni byli legitymować się rocznym dochodem w wysokości 5 do 10 funtów.²⁸

Oprócz bieżącego zarządu sprawami hrabstwa, sędziowie pokoju wykonywali rozstrzygnięcia zawarte zarówno w statutach Parlamentu, jak i w rozkazach (*orders*) Tajnej Rady Królewskiej (*The Privy Council*). Począwszy od okresu panowania Henryka VIII sędziowie pokoju byli bezpośrednio nadzorowani przez namiestników królewskich, lordów-lejtnantów (*lords-lieutenants*), których rola sprowadzała się nie tylko do urządzania przeglądów pospolitego ruszenia, ale także do zarządzania sprawami cywilnymi i wydawania w tym zakresie wiążących poleceń sędziom pokoju.²⁹

W okresie absolutyzmu Stuartów do nadzorowania pracy sędziów pokoju Korona dodatkowo mianowała w każdym hrabstwie na okres roku tzw. głównych szeryfów (*high sheriffs*).³⁰

Wreszcie — sędziowie pokoju dla społeczności stanowili lokalne prawo, które jednak nie mogły być sprzeczne ani z prawem pospolitym (*common law*), ani też ze statutami Parlamentu.

Ważnym precedensem w tej dziedzinie był zjazd sędziów pokoju z hrabstwa Berk w miejscowości Speenhamland w r. 1795. Podjęto wów-

²⁶ 18 H. VI c. 11.

²⁷ 5 Geo II c. 18. Por. też Maitland: *op. cit.*, s. 494.

²⁸ Maitland: *op. cit.*, s. 236.

²⁹ O zadaniach lordów-lejtnantów pisze szerzej Keir: *op. cit.*, *passim*.

³⁰ Nowakowski: *Ustawodawstwo społeczne Anglii...*, s. 217.

czas uchwałę w sprawie prawa ubogich, nadając jej moc powszechnie obowiązującą w całej Anglii.³¹

4

Przechodząc do omówienia form i metod rozstrzygania spraw przez sędziów pokoju w Anglii, należy stwierdzić, że różniły się one zasadniczo od reguł postępowania wypracowanych w XIX i XX wieku, kiedy to jeden sędzia pokoju orzekał w drobnych sprawach, nierzadko w sporach sędziowskich.

Decydującą była wówczas zasada kolegalności. Jedynie drobne sprawy administracyjne rozstrzygał sędzia pokoju jednoosobowo. Sprawy karne były rozstrzygane w składach 2—4-osobowych w ramach tzw. małych sesji — „roków” (*petty sessions*), natomiast sprawy większej wagi dla ludności hrabstwa rozpatrywano na kwartalnych sesjach (*general or principal sessions*), z których najważniejsza była doroczna sesja wielkanocna (*the Easter session*).³²

Ponieważ sędziowie pokoju nie byli profesjonalistami w zakresie prawa, oprócz wspomnianych już opracowań Lambarda i Cromptona korzystali z pomocy urzędników wykształconych w prawie, zwanych *the clercks of the peace* (z łac. *custodes rotulorum*). Prowadzili oni na bieżąco kancelarię sędziów pokoju, sporządzali sentencje orzeczeń oraz rejestry spraw i zbiory orzecznictwa.³³

Mimo iż angielska procedura sądowicza nie znała wówczas pojęcia apelacji — w praktyce od orzeczeń sędziów pokoju przysługiwało stronie prawo zwrócenia się bądź wprost do monarchy, bądź do Lorda Kanclerza, który w takich przypadkach działał z upoważnienia króla. Sędziowie pokoju podlegali też bieżącej kontroli w zakresie przestrzegania i stosowania prawa ze strony Lorda Kanclerza.³⁴ Ponadto w XVI i XVII wieku wzmógł się nadzór ze strony monarchy nad ich działalnością przez powołanie lordów-lejtnantów i głównych szeryfów hrabstw.

Sędziowie pokoju pełnili swe stanowiska dożywotnio i praktycznie bezpłatnie. Jedynie za udział w kwartalnych sesjach otrzymywali od Korony dietę w wysokości 4 szylingów dziennie.³⁵

³¹ Na temat tzw. systemu spenhamlandzkiego z r. 1795 piszą zwłaszcza: C. R. Lovell: *English Constitutional and Legal History, A Survey*, New York 1962 oraz W. B. Odgers: *Angielski samorząd miejscowy*, Przeł. W. Szukniewicz, Biblioteka Dzieł Wyborowych nr 395, Warszawa 1905.

³² Nowakowski: *Ustawodawstwo społeczne Anglii...*, ss. 46—48.

³³ Na ten temat pisze szerzej Keir: *op. cit.*, *passim*.

³⁴ Maitland: *op. cit.*, s. 494.

³⁵ *Ibid.*, s. 206.

Jakub I, podejrzewając sędziów pokoju o brak lojalności, w r. 1626 zdymisjonował znaczną ich liczbę.³⁶

Jednakże lokalnej *gentry* nie udało się uzyskać od monarchy przywileju wyboru sędziów pokoju. Już pierwsi Tudorowie jednoznacznie przyjęli zasadę uzależnienia sędziów pokoju od Westminsteru, chociaż w XVI i XVII wieku zdarzały się przypadki niesubordynacji, polegającej na tym, że sędziowie ci omijali statuty z korzyścią dla swych klasowych interesów, jak to miało miejsce na przykład w przypadku „groździen” (*enclosures*).³⁷

Niemniej jednak — aż do XIX wieku wśród zasad działania sędziów pokoju można mówić o zasadzie „pełni kompetencji” na terytorium hrabstwa we wszystkich sprawach nie zastrzeżonych na rzecz organów centralnych.³⁸

5

Sędziowie pokoju, podobnie jak każda instytucja, podlegali ewolucji. Już od XVI wieku zaobserwowano wyraźne rozgraniczenie oraz zróżnicowanie funkcji sądowniczych i administracyjnych. Dało się to zauważyć zwłaszcza podczas kwartalnych sesji sędziów pokoju.³⁹

Po „chwalebnej rewolucji” (*The Glorious Revolution*) z r. 1688 sędziowie pokoju uzyskali niemal całkowitą autonomię od władzy centralnej. Wówczas to skoncentrowali w swych rękach niemal pełnię władzy lokalnej, tak że twierdzenie o „dyktaturze sędziów pokoju” w tym okresie jest w pełni uprawnione.

W późniejszym okresie, na przełomie XVIII i XIX wieku — w związku z pojawieniem się pojęcia „prawo administracyjne”, czyli „wyznaczające sposób i granice działania suwerennej monarchii dla utrzymania porządku”⁴⁰ — obowiązek jego wprowadzania spoczywał na sędziach pokoju. W dalszym ciągu — przynajmniej do okresu panowania Jerzego III — sędziowie ci wykonywali także polecenia „króla w Radzie”, czyli proklamacje, które wydawał monarcha, korzystając z przysługującej mu prerogatywy (*the King in the Council*).

Zasadniczy przełom w działalności sędziów pokoju zaznaczył się po r. 1834.⁴¹ Wówczas to nastąpił upadek elżbietańskiego systemu parafialnego i reorganizacja systemu opieki nad ubogimi, co znacznie ograniczyło zakres uprawnień sędziów pokoju.

³⁶ Keir: *op. cit.*, s. 190.

³⁷ Por. Nowakowski: *Ustawodawstwo społeczne Anglii...*, zwłaszcza rozdz. V.

³⁸ Keir: *op. cit.*, s. 31.

³⁹ *Ibid.*, s. 38.

⁴⁰ P. S. James: *Introduction to English Law*, London 1969, s. 528.

⁴¹ Keir: *op. cit.*, s. 421 i n.

Dalsze ograniczenie kompetencji sędziów pokoju nastąpiło w wyniku wiktoriańskich reform systemu sądownictwa w Anglii. W latach 1873—1880 ujednociono i znacznie uproszczono działanie wymiaru sprawiedliwości, tworząc między innymi Sąd Najwyższy (*The Supreme Court*), a także centralny sąd kryminalny i cywilny, dopuszczając zarazem apelację w angielskiej procedurze.⁴²

Równocześnie angielska jurysprudencja przywróciła znaczenie fundamentalnym prawom i wolnościom osobistym jednostki, uznanym w *common law*, łącznie z zasadą *habeas corpus* oraz poszanowaniem własności indywidualnej.

Wprowadzono wówczas regułę, że skoro wszystkie podmioty są podległe prawu powszechnemu, to sądy *common law* są uprawnione do badania zgodności aktów administracyjnych z prawem.

W r. 1888 przy wprowadzaniu III reformy prawa wyborczego do Parlamentu wydano równocześnie ustawę, znaną jako *The Local Government Act* (*Ustawa o lokalnym samorządzie*). Na mocy tej ustawy rozszerzono zasady wyborcze rad, działających dotychczas w miastach (*boroughs*), na hrabstwa (*counties*). Wybrane przez ludność rady hrabstw (*councils of counties*) i ich organy wykonawcze przejęły wszystkie administracyjne uprawnienia sędziów pokoju.⁴³ Zachowali oni jedynie uprawnienia policyjno-sądowe, karząc sprawców drobnych wykroczeń. Kompetencje te zachowali po dzień dzisiejszy.

Reforma ta przypomniła w zarysach działanie samorządu lokalnego na szczeblu powiatowym, jaki działał także na części ziem polskich na przełomie XIX i XX wieku.

Należy w tym miejscu dodać, że wraz z upadkiem znaczenia i prestiżu sędziów pokoju załamał się także wywodzący się z XIII wieku podział przestępstw na *misdemeanours* (*minor crimes*) i *felonies*, który to podział był konsekwentnie utrzymywany w systemie *common law*.⁴⁴

Upadek znaczenia sędziów pokoju oraz reforma wiktoriańska przyczyniły się do profesjonalizacji zawodu sędziowskiego. Odtąd jest to nieliczna (do 200 osób w całej Anglii), lecz starannie dobierana i kształcona kadra po słynnych uniwersyteckich fakultetach prawniczych, kontynuujących tradycje *Inns of Court*.

⁴² Problem wiktoriańskiej reformy sądownictwa w Anglii obszernie omawia Keir: *op. cit.*, *passim*.

⁴³ Keir: *op. cit.*, s. 507. Szerzej o problematyce angielskiego samorządu terytorialnego w polskiej literaturze przedmiotu pisze W. Zakrzewski: *Upadek angielskiego samorządu terytorialnego*, „Państwo i Prawo” 1954, nr 6, ss. 955—990.

⁴⁴ Maitland: *op. cit.*, ss. 229—230.

6

Funkcjonowanie sędziów pokoju miało duże — jak się wydaje niedoceniane jeszcze — znaczenie nie tylko dla samej Anglii, ale także dla Europy. Rozwój tej instytucji za Tudorów — „dźwiganie statutów Parlamentu na barkach” (Lambarde) — był spowodowany znacznym wzrostem prerogatywy królewskiej oraz prawa stanowionego.⁴⁵ W istocie rzeczy sędziowie pokoju stanowili skrzyżowanie cech lokalnego samorządu o znacznych uprawnieniach, a zarazem byli reprezentantami silnej i jednolitej władzy centralnej.

Dlatego też z punktu widzenia historyka państwa i prawa instytucja sędziów pokoju w Anglii posiada znaczne walory poznawcze. Nie należy przy tym zapominać, że sędziowie ci działali w specyficznych warunkach angielskiego absolutyzmu. Albowiem, w przeciwieństwie na przykład do Francji, rozwój ograniczonego absolutyzmu w Anglii nie doprowadził do likwidacji miejscowych zgromadzeń stanowych, jakimi były sesje sędziów pokoju, lecz doprowadził do ich rozwoju, a z czasem — do dużej samodzielności w ramach scentralizowanej struktury państwowej.

Udział znacznej części lokalnej szlachty w sprawowaniu tej formy władzy przyczynił się wydatnie do zintegrowania tej klasy społecznej z interesem monarchii, a zarazem wpłynął na wzrost zainteresowania się jej przedstawicieli sprawami ogólnopaństwowymi.

Instytucja sędziów pokoju w Anglii posiada też znaczenie z tego względu że stała się pierwowzorem podobnych rozwiązań nie tylko w krajach z kręgu anglosaskiej kultury prawniczej, lecz także na kontynencie europejskim w warunkach państwa parlamentarnej demokracji burżuazyjnej od końca XVIII wieku aż po obecne stulecie.

Należy mieć również na uwadze fakt, iż recepcja angielskich sędziów pokoju na kontynencie nastąpiła po zwycięstwie Rewolucji Francuskiej, jednak instytucja ta zaznaczyła również swą obecność na ziemiach polskich, między innymi w okresie Księstwa Warszawskiego po r. 1807. Instytucja sędziów pokoju była również znana w XIX wieku na terenie Królestwa Polskiego i Wolnego Miasta Krakowa, co winno być przedmiotem odrębnych rozważań na gruncie historii państwa i prawa Polski.

РЕЗЮМЕ

Мировые судьи появились в Англии во второй половине XIV века. Они значались монархами из местного дворянства для сохранения порядка и осуществления правосудия в графствах. Во времена Тюдоров (1485—1601) эти пользы-

⁴⁵ Keir: *op. cit.*, s. 120.

ющиеся особым доверием правителей судьи получили дополнительные полномочия полицейско-административного характера. Они были исполнителями статутах парламента. В сохранившихся до наших дней источниках говорится о „диктатуре мировых судей” в Англии в XVI—XVII вв.

По существу мировые судьи исполняли функции местного дворянского самоуправления, обладали значительными полномочиями и одновременно были представителями сильной центральной власти.

Институт мирового судьи в Англии обладает большими познавательными достоинствами для ученого, занимающегося историей государства и права. Эти судьи действовали в специфических условиях английского абсолютизма. Развитие английского абсолютизма допускало существование местных сословных собраний, т.е. сессий мировых судей. Эти сессии получили большую самостоятельность в рамках централизованной государственной структуры.

Институт мирового судьи в Англии стал прототипом сходных институтов в Европе, начиная со времен Французской революции. Этот институт встречался, например, и в Княжестве Варшавском, чем должны заинтересоваться ученые, занимающиеся историей государства и права Польши.

SUMMARY

The institution of the justices of the peace was formed in the days of the Plantagenets (13 th-14 th c.). With the declining importance of both the courts of hundred and the shire, and with the liquidation of the manorial judicature, a need arose to introduce an efficient organization of judicature at the local level. In some statutes by Edward III (around 1327 and 1344) we find that "honest men" were appointed in every shire to keep the King's peace and to perform judicial function. The term 'Justices of the Peace' (J.P.s) dates back to 1388. The local gentry attempted to obtain from the Crown a privilege of electing the J. P. s as an organ of their self-government. Due to the centralist tendencies of the Crown, successive monarchs rejected this demand.

The basic rule of the work of the J.P.s was the rule of collegiality. Its obvious sign were the sessions of the J.P.s with the general Easter session when the general issues about the shire were decided. The number of the J.P.s increased quickly to reach 80 in every shire in the 16th—18th centuries. From 1439 on the candidate for the J. P. nominated by the Crown had to have a yearly income of no less than £ 20 (and from 1732 on — £ 100).

Essentially, the J.P.s performed three kinds of their official functions. They executed judicial, administrative and police power because the regular police appeared in England as late as 1830. Especially the police-investigative function and judicature in criminal offences increased rapidly under the Tudors (1485—1603) when the J.P.s were usually described as "a Tudors maid of all works". From 1576 on, the J.P. were obliged by the Crown to found houses of correction for criminals in every shire. The J.P.s considerably enlarged the sphere of their competence, its sign being the appointment of the 1795 J.P. session in Speenhamland to enforce the Poor Law, which was soon binding all over the country. This period is regarded as a "dictatorship of the J.P.s".

After 1834, especially with the third reform of the Parliamentary election law

in 1888, the enormous competence of the J.P.s was restricted. The reform of the territorial administration gave the administrative power of the J.P.s to the elected county councils and the Victorian judicial reform limited the jurisdiction of the J.P.s to minor offences only.

From the standpoint of a historian and a lawyer, the institution of the Justices of the Peace in England has a great importance for the science of law. The J.P.s, who executed their function in the specific conditions of the English absolutism, were representatives of a strong central authority and also an organ of the gentry's local government with considerable rights. The development of absolutism in England did not, contrary to France, lead to the liquidation of the local state assemblies but, conversely, to their strengthening inside the centralized structure of the Kingdom.

The institution of the J.P.s in England is also important because it has become a model for similar solutions in Europe in the states of parliamentary democracy since late 18th c. until the present.

